

УДК 37.013.78

DOI 10.31651/2524-2660-2018-12-75-79

МИХАЛЬЧУК Олена Олександрівна,кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри педагогіки вищої школи і освітнього
менеджментуЧеркаського національного університету імені
Богдана Хмельницького**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ
КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

У статті комунікативну культуру керівника закладу дошкільної освіти характеризується як властивість особистості, яка проявляється в потребі взаємодіяти з іншими суб'єктами, цілісності та індивідуальності, творчому потенціалі керівника, в його здатності підтримувати доброзичливе відношення до оточуючих суб'єктів. Акцентовано увагу на тому, що комунікативна культура визначає наявність у кожного фахівця певних особистісних якостей, умінь і навичок, які забезпечують досягнення цілей у міжособистісній взаємодії з іншими людьми, дають змогу адаптуватися до нової системи взаємин у педагогічному колективі тощо.

Ключові слова: культура, комунікація, комунікативна культура, керівник закладу дошкільної освіти, комунікативні уміння.

Постановка проблеми. Нині сучасне суспільство висуває вимоги, які потребують переосмислення професійної компетентності керівників закладів дошкільної освіти. Держава потребує фахівців, які здатні успішно розв'язувати проблеми освітньої галузі, які володіють творчим критичним мисленням та ефективно забезпечують високу якість надання освітніх послуг.

Необхідною умовою успішної професійної діяльності сучасного керівника закладу дошкільної освіти – є постійна взаємодія з дітьми, педагогічним колективом, батьками тощо. І, тому, спілкування виступає головним інструментом професійної діяльності, яка органічно пов'язана з володінням різними техніками спілкування. Аналіз наукових джерел свідчить про те, що питання підготовки керівників для закладів освіти досліджували такі науковці, як: О. Боднар, Л. Даниленко, Т. Десятов, Г. Єльнікова, В. Зверева, Л. Калініна, Л. Карамушка, Н. Коломінський, В. Маслов, Л. Онищук, В. Пікельна, В. Терентьев та багато інших.

Проблема комунікативної культури знаходиться в центрі наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців, які у своїх працях підкреслюють специфіку та особливості комунікативної культури як прояв професіоналізму, визначають структуру і зміст комунікативності, де спілкування є домінуючим компонентом, необхідним у педагогічному процесі, пропонують методіку управління процесом формування комунікативної культури в освітній системі (Т. Донченко, Л. Мацько, В. Мельничайко, А. Нікітіна, Л. Паламар, М. Пентилюк, Л. Скуратівський, Л. Струганець, Г. Шелехова та багато інших).

Мета – окреслити основні теоретичні аспекти комунікативної культури керівників закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Нині для сучасного керівника закладу дошкільної освіти недостатньо правильно говорити та писати, необхідно ще вміти вживати слова та вирази відповідно до комунікативної ситуації, дотримуючись точності, логічності, доречності, багатства та різноманітності мовлення [1].

Важливе місце в сучасній освіті належить комунікативній культурі, яка визначає наявність у кожного фахівця певних особистісних якостей, умінь і навичок, які забезпечують досягнення цілей у міжособистісній взаємодії з іншими людьми, дають змогу адаптуватися до нової системи взаємин у педагогічному колективі тощо.

Комунікативна культура – це явище, в основі якого лежить дотримання мовної норми, як складової на фонетичному, лексичному, словотворчому, граматичному рівнях [2].

Термін «культура» походить від латинського *cultura* – обробка, виховання, освіта. Одне із загальних визначень поняття культури – це сукупний результат продуктивної діяльності людей, а також сам процес творення матеріальних і духовних цінностей [3].

Культура, як зміст і певна характеристика життєдіяльності людини та суспільства, багатогранна. Тому розглядаючи її сутність, структуру, специфіку можливі різні підходи. Наслідком багатомірності поняття культури є велика кількість її визначень (нині у науковій літературі їх налічується близько 500 варіантів). Основними визначеннями поняття культури можна назвати ті, що можуть слугувати теоретичною основою розв'язання завдань з формування комунікативної культури керівника закладу дошкільної освіти, а саме [4]: визначення комунікативної культури як важливої функції загальної культури, яка включає форми і способи спілкування, передачу інформації на основі традицій, досвіду, норм поведінки, що накопичений людьми, поколіннями, етносами, епохами тощо. Прихильниками цього підходу є В. Андрущенко, В. Омельченко, О. Салтовський та інші вчені; уявлення про комунікаційну культуру як специфічну діяльність людини через свідоме осмислення власних дій та вчинків розглядають Ю. А. Жданов, М. С. Каган, Дж. Лалл, Д. Томпсон, Д. Чейні та інші автори; аксіологічне трактування культури, як системи матеріальних і духовних цінностей, створених людиною в процесі суспільно-історичної практики відображено у працях В. Андрущенка, М. Михальченка, В. Молодиченка, В. Огнев'юка, Т. Троїцької та інших філософів.

Як відомо, між рівнем освіченості, загальної культури і рівнем мовної культури є чітка залежність. Необхідно зазначити, що спілкування – це один з головних показників культури керівника в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Тому, уміння продуктивно й безконфліктно спілкуватися – не тільки важлива професійна якість сучасного керівника, але й необхідна складова загальної культури людини.

Дослідження проблеми формування комунікативної культури керівника закладу дошкільної освіти визначають різні підходи до розкриття змісту та сутності цього феномена. Науковець С. Сарновська вважає, що поняття «комунікативна культура» логічно пов'язує такі ознаки спілкування, як взаємодія, стосунки, відносини, контакти, обмін, взаєморозуміння, в певну систему, що дозволяє визначити спілкування як цілісне суспільне і духовне, в тому числі психологічне і моральне утворення. С. Сарновська визначає зміст поняття «комунікативна культура» як специфічний прояв соціальної культури, що характеризується «людським виміром» суспільних і міжсуб'єктних відносин і переслідує мету взаємозбагачення індивідів засобами інформаційного обміну, взаємотрансляції знань, розповсюдження позитивного життєвого досвіду спільного існування [5].

Проблему формування комунікативної культури у контексті соціального виховання, розглядає Л. Сайфутдінова. На її думку, комунікативна культура виявляється у специфічних способах спілкування і діяльності, які створюються на основі ієрархічної структури мотивів [6]. Ефективність професійної діяльності керівника значною мірою зумовлена не тільки здібностями людини, індивідуальними стійкими якостями особистості, рівнем сформованості професійних умінь та навичок, але й «суб'єкт – суб'єктними» відносинами, які необхідні в даному виді діяльності.

Багато науковців розглядають комунікативну культуру як багатопланове явище установа і розвитку зв'язків з людьми, що передбачає обмін інформацією, певну тактику і стратегію взаємодії, спрямування і взаєморозуміння між суб'єктами

спілкування; регулятор поведінки, гарант шанобливого ставлення особистості до інших, їх розуміння, терплячості та взаємоповаги; один із механізмів гармонізації особистих і громадських інтересів [7].

Комунікативна культура керівника закладу дошкільної освіти – це динамічне особистісне утворення, яке концентрує в собі мистецтво мовлення й слухання, об'єктивного сприйняття й правильного розуміння, сприяє побудові гуманних взаємостосунків і досягненню ефективної взаємодії на основі спільних інтересів. Комунікативна культура передбачає також високі моральні якості керівника.

Складовою частиною професійної культури сучасного керівника закладу дошкільної освіти – є саме комунікативна культура. У той же час, комунікативна культура – поняття більш широке, оскільки характеризує активність особистості і поза сферою професійних інтересів.

Розглядаючи комунікативну культуру керівника закладу дошкільної освіти як здатність встановлювати правильні взаємостосунки, налагодити продуктивне спілкування і взаємодію з колективом, необхідно виділити серед її складових власне комунікативну: досконалість комунікативних навичок, умінь (як вербальних, так і невербальних), культуру і змістовність мовлення [8].

Як складова частина культури комунікативної, культура мовлення керівника закладу дошкільної освіти виражається в бездоганному додержанні мовних норм, у вмінні знайти точний, зрозумілий, доцільний засіб висловлення власних думок і почуттів. Багатство, чистота, виразність, ясність і зрозумілість для співрозмовника, точність і правильність – основні вимоги щодо мовлення керівника закладу дошкільної освіти. Відсутність мовних штампів, зайвих слів, слів-паразитів є беззаперечним свідченням не лише культури мовлення керівника, а й засобом підтвердження його ерудованості. Нерозбірливість висловлювань, недоречна багатослівність – здатні звести нанівець найкращі задуми керівника і призвести до втрати авторитету.

Основу комунікативної культури керівника закладу дошкільної освіти формують комунікабельність, комунікативні якості та комунікативні вміння [9]. Під комунікабельністю розуміють такі риси особистості, які дають їй змогу легко вступати в контакт з іншими людьми і відчувати задоволення від спілкування з ними.

Комунікативні якості є первісними рисами характеру; внутрішньою основою для утворення інтелектуальних, вольових та емоційно-мотиваційних властивостей людини; базисом для організації продуктивного процесу спілкування. Під комунікативним умінням керівника закладу дошкільної освіти розуміють цілий комплекс професійних умінь, що дозволяють ефективно реалізовувати процес професійного спілкування, а саме: уміння соціальної перцепції (уміння сприймати й розуміти партнерами один одного); уміння саморегуляції (уміння керувати собою на основі сприймання актів власної поведінки та власних психічних процесів); уміння вербального (мовного) і невербального (немовного) контактів; уміння «читати» по обличчю й адекватно моделювати особистість співрозмовника; уміння «подавати себе» в спілкуванні й оптимально будувати власну мову в психологічному плані.

Уміння говорити полягає у відсутності помилок у вимові, у правильному доборі й наголошенні слів, у відсутності штапованих стереотипних фраз, у багатстві професійного словника керівника, у вмінні точно формулювати власні думки й викладати їх доступною для співрозмовника мовою. Значно доповнюють вербальний контакт невербальні засоби спілкування: міміка, жести, рухи тіла, інтонаційні характеристики голосу, просторова організація спілкування [10]. Вони нерозривно поєднані з психічним станом керівника, посилюють емоційну виразність сказаного, підтримують психологічну близькість між співрозмовниками, виступають як показник статусно-рольових стосунків та є більш правдивими, ніж слова.

Для формування комунікативної культури керівника закладу дошкільної освіти необхідно створювати сприятливі дидактичні умови, використовувати особистісну

індивідуалізацію, що вимагає врахування контексту діяльності керівника, життєвого досвіду, сфери наукових інтересів, бажань, духовних потреб, світогляду, статусу особистості в колективі.

Висновки. Отже, ми розглядаємо комунікативну культуру керівника закладу дошкільної освіти як властивість особистості, яка проявляється в потребі взаємодіяти з іншими суб'єктами, цілісності та індивідуальності, творчому потенціалі керівника, в його здатності підтримувати доброзичливе відношення до оточуючих суб'єктів. Рівень комунікативної культури керівника закладу дошкільної освіти залежить від рівня його загального розвитку, світогляду, наявності різнобічних знань, сформованості певних моральних принципів.

Список використаної літератури та джерел:

1. Лебеденко Т.А. Загальнолюдські цінності в духовному розвитку особистості / Т.А. Лебеденко // Виховна робота. – 2010. – № 10. – С. 44-47.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. / І. Д. Бех. – Київ : Либідь, 2003. – 344 с.
3. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. – Київ, 1990. – 280 с.
4. Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світогляд. аналіз / В. Андрущенко, Л. Губерський, М. Михальченко. – Київ : Знання України, 2002. – 578 с.
5. Бацевич Ф. С Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С Бацевич. – Київ : Академія, 2004. – 342 с.
6. Сагач Г. М. Мистецтво ділової комунікації : навчальний посібник / Г. М. Сагач. – Київ : Київ. ін-т. банкірів банку «Україна», 1996. – 180 с.
7. Заболотська О. О. Формування індивідуальності майбутніх учителів-словесників у професійній підготовці / О. О. Заболотська. – Херсон : Айлант, 2006. – 304 с.
8. Пентилюк М. І. Культура мови і стилістика / М. І. Пентилюк. – Київ, 1994. – 215 с.
9. Русанівський В. М. Культура української мови / В. М. Русанівський. – Київ: Либідь, 1990. – 306 с.
10. Чмут Т. К. Шляхи розвитку культури спілкування студентів вищих навчальних закладів : навчальний посібник / Т. К. Чмут. – Київ : Основа, 2002. – 380 с.

References:

1. Lebedenko T.A. (2010) Common to all mankind values in spiritual development of personality. Educator work, 10, 44-47. (in Ukr.).
2. Bekh I.D. (2003) *Education of personality*. Kyiv, Lybid. (in Ukr.).
3. Babych N. D. (1990) *Bases of speech culture*. Kyiv. (in Ukr.).
4. Andrushenko V., Huberskii L., Mykhalchenko M. (2002). *Culture. Ideology. Personality*. Kyiv. (in Ukr.).
5. Bazevich Ph. (2004). *Bases of communicative linguistics*. Kyiv, Academy. (in Ukr.).
6. Sagach G.M. (1996). *Art of business communication*. Kyiv. (in Ukr.).
7. Zabolotska O.O. (2006) *Formation of individuality of future teachers-philologists in professional training*. Kherson, Ilant.
8. Pentyluk M.I. (1994) *Culture of speech and stylistics*. Kyiv. (in Ukr.).
9. Ruslanivskii V. M. (1990). *Culture of Ukrainian speech*. Kyiv, Lybid. (in Ukr.).
10. Chmut T.K. (2002). Ways of development of communicative culture of students of higher educational establishments. Kyiv, Osнова. (in Ukr.).

Mykhalchuk O. Features of formation of communicative culture of directors of preschool educational establishments

Introduction. The state needs specialists, who are able successfully to work out the problems of educational industry, which own creative critical thought and effectively provide high quality of educational services. By the necessary condition of successful professional

activity of modern director of preschool educational establishment – there is the permanent co-operating with children, pedagogical staff, by parents, etc. And, that is why, communication comes forward the main instrument of professional activity which is organically related to the domain of different technicians of communication.

Purpose. The purpose of the article is to outline some theoretical aspects of communicative culture of the directors of preschool educational establishments.

Results. An important place in modern education belongs to the communicative culture which determines a presence for every specialist of certain personality qualities, abilities and skills which provide achievement of aims in the interpersonality co-operating with other people, enable to adapt oneself to the new system of mutual relations in a pedagogical staff.

Communicative culture is a phenomenon of development of connections with people, that foresees an exchange of information, certain tactic and strategy of co-operation, direction and mutual understanding between the subjects of communication; regulator of conduct, guarantor of deferential relation of personality to other, their understanding, patience; one of mechanisms of harmonization of the personal and public interests.

Communicative culture of the director of preschool educational establishment is the dynamic personality phenomenon, which concentrates in itself the art of broadcasting and listening, objective perception and correct understanding, instrumental in the construction of humane mutual relations to achievement of effective co-operation on the basis of general interests. A communicative culture foresees high moral qualities of the director also.

Conclusion. Consequently, we considered the communicative culture of the director of preschool educational establishment as property of personality, which shows up in a necessity to co-operate with other subjects, integrity and individuality, creative potential of the director, in his/her ability to support benevolent attitude toward surrounding subjects. The level of communicative culture of the director of preschool educational establishment depends on the level of general development, world view, presence of scalene knowledge, formation of certain moral principles.

Key words: culture, communication, communicative culture, director of preschool educational establishment, communicative abilities.

*Одержано редакцією 24.10.2018
Прийнято до публікації 31.10.2018*